

— Кінчене! Он двері! Я не хочу більше слова вашого чути! Ну!..

Ще одна спроба — вбити Саїда кинжалом — і рука Саїдового приятеля відкинула її так сильно, що, падаючи, вона вбилася. Саїд подружився з інтелігентною узбечкою Бімба-хон. Любов Прохорівна згинула марне, ганяючись за рознузданим життям. А хоч читач напевне не симпатизує з тією розხвашеною жінкою — він почуває в ній все таки тіло й кров живої, хоч і зовсім неопанованої, людини — це не маріонетка, — що її підповідають гадки та вчинки.

Бо справді, повну рацію має Саїдів приятель, український письменник Борисюк:

— „Не можна бо так просто відірвати, як серце вирвати з грудей, і кинути під ноги те, що скрашувало, опоєтизувало до противності грубий, біольгічний акт продовження людського роду. І чи буде повною доба соціалізму, коли в людині не буде розвинутого глибоко-етичних і естетичних відчуттів взаємин? Справа ж бо не тільки в статевих взаєминах“.

(Докінчення буде).

B. Кофолів-Старий

СОРОКОЛІТТЯ О. КОШИЦЯ

...— „Пісня -- то крила, що підносять
 вас до неба“..

Евгенія де-Кастро.

Далеко на чужині, „за великою водою“, в гучному й немузикальному Нью-Йорку, переповненому гаркавою жидовою, перебуває останні десятиліття наш славний Боян-композитор, музикант і незрівняний диригент Олександер Кошиць. І мабуть не тільки тому, що ділить нас такий великий простір, — майже вся наша преса забула згадати, що в році 1936-му минула визначна дата в культурному нашому житті — 40-ліття Кошицевої диригентської праці. Безперечно, коли б ми були нацією державною, то жадні простори не мали б впливу на факти того роду, таж і сам Кошиць не марнував би свого виняткового хисту й своїх дивовижних здібностів за чужим океаном, зявляючись на естраді з перервами по кілька років, щоб дуже-дуже зрідка засвітити спогадом своєї виняткової слави, щоб дати щастя нашим американським землякам ще раз почути незабутні звуки, що виходять з-під його чарівної палички. Чикагська всесвітня вистава, величний нью-йорський український здвиг із приводу ювілею нашого Князя Церкви, Митрополита Андрія — ось найвизначніші дати з диригентської діяльності О. Кошиця за останні довгі роки примусової мовчанки. Дати, від яких в дійсності віс жахом.

Ми, такі вбогі на визначних людей, маємо одного живого генія в ділянці музики, що його без застережень признали за

такого оба культурні Світи: генія, що його рука ліпше за всі інші, приступні нам способи робила й може робити в широкому світі найблискучішу пропаганду нашого національного наймення й нашого дорогої скарбу — української пісні, ця рука безвладно спущена додолу. Коли всякі інші народи виносять понад голови своїх „великанів“, що в оцінці історії можуть показатися пігмеями в порівнянні з винятково великанською постаттю О. Кошиця, — ми позовляємо свому генієві марнуватись, не давши йому змоги розвинути неоцініму діяльність. Створений Богом на те, щоб на „крилах пісні підносити до неба“ мільйони насамперед людей своєї нації, — він сидить уже десятки довгих літ поза Батьківчиною, поза краєм на вершку якогось хмародера, передчасно хворіючи й старіючись, як забутий дорогоцінний меч, що іржавіє від безчинності.

Ще хоч у тім наше щастя, що Кошиць — не тільки геніальний диригент, який почав цю свою чинність з р. 1906-го, бувши ще сільським вчителем (в с. Грузькім, на Київщині). Ні, Кошиць уміє бути чинним і корисним своєму народові і без своєї диригентської палички, як музичний композитор і проникливий знавець мистецтва взагалі, зокрема ж рідної пісні. Як людина глибоко освічена (доктор теольогії), останні роки примусового безробіття проводить він серед пильних студій, досліджуючи зв'язок наших чудових старинних церковних співів та стародавніх українських народних пісень.

Тож хай ліпше скаже про те його власне бистре перо. Ось кілька рядків з його листів від року 1932 в цій справі:

„До речі. Отсе минулоІ осени взявся я за наш старовинний церковний Обіход, з піснями XII століття. Там є чудова форма пісні — „догматики“, де знаменито діялектично розвинена ідея втілення Бога (Пісні Св. Івана Дамаскина, 777 р.) Ці поеми вражають не тільки способом фільософічного викладу, але й колъосальною, глибокою поезією думання та вислову. Ви не повірите, але ж голова може заморочитись від тонкості льогічної будови, дух спирає від захвату поетичними красотами, а серце умліває від наївної широти й віри, якою дихає кожне слово, кожна фраза. А що казати про мельодію! Це якась передвічна річка прозорої поезії, що кипить у сталактитових берегах під промінням якогось незвичайного, трансцептального сонця!

Свого часу я не тільки співав ці „догматики“ на шкільних лавках бурси та семінаря, але й сам навчав їх, бувши вчителем семінаря. І от уявіть собі, яким ослом я був тоді, що міг пройти біля такої краси, не зупинившись, хоч і бачив усі її якості. Тепер, коли цей тиміям Віри на нашій Батьківщині охристили „опіюром“ та розпродують його заразом із матеріальними церковними цінностями, — якось особливою красою засяяла передо мною поезія й краса церковного співу. Я придивився цій пісні й просто умлів від краси! А разом із тим я побачив, що знайшов ключ до їх розуміння. І — знаєте — в чому? В народній українській пісні... Тут треба було б довго говорити,

як моя думка дійшла до цього. Скажу ж тільки коротко: спів цей, по походженню — болгарський, але вже в XII столітті нічого спільногого не мав ані з батьком свого прототипу — грецьким церковним співом. До чого ж він міг найдужче підходити, як не до того матеріалу, на якому виховались співці, що до XII століття так його переробили? А той матеріал міг бути тільки та пісня, з якої складалось музичне оточення наших київських співаків-артистів X—XII стол., бо жадних натяків на якісі інші впливи нема ніде... Отож, спробуємо заспівати їх заново, по-українському, розказати їх українською музичною мовою, взявши ту мову з найчистішого істотного її джерела, з нашої народної пісні! Я спробував і мельодія полилася сама собою, жива, яскрава, радісна, природня, щира, зрозуміла, абсолютно наша, сучасна, рідна, правдива й легка та незмірно-глибоко поетична!... Ця робота так мене захопила, що я навіть листуватись перестав і зakinув усі свої справи..."

Ці догматики вже щасливо опрацьовані. Здається, їх частину друкують ОО. Василіяни на Закарпатті. Тож дослідницька Кошицева думка через них сягнула ще глибше й тепер наш Боян провадить нову велику працю, якої ніхто до нього не піднявся: студії старовинних церковних українських Ірмолоїв, що дають ґрунтовні підвалини для зrozуміння генези нашого церковного співочого мистецтва...

Американські видавництва видають його праці в англійській мові; чужі міста величаються тим, що його наймення записують на своїх пам'ятниках світової культури побіч з найвизначнішими іменами світових геніїв та добродіїв людства; американські університети творять курси для дослідів над способами Кошицевих інтерпретацій; французькі хорові організації передають методи Кошиця в провадженні хорових співів... Та все це мало тішить диригента, що прагне єдиного: на сцені, з великим живим апаратом — служити своїй мистецькій Музі — Українській пісні. Поза тим, все інше для нього — тільки паліятив, тільки підробка життя, тільки саме нидіння. „Ось написав я на три голоси Літургію українську“... „Тож це не робота“, — пише він в листі з 1934-го року. — „А загалом живу в тій самій атмосфері нудоти, безнадійності, туги й огиди до людей і себе“. „Бо ж все це — не те, чого прагне моя душа“ — пише він знову вже в цім, 1936-му році“. — Всі питання я б краще розвязав на концертovій естраді!"...

В році 1934 Кошиць не міг опанувати себе й приїхав до Європи. Жагуче бажав зорганізувати нову капелю з залишків своїх перших європейських капель і знову повести світом нашу незрівняну пісню, ще сплішім, ще урочистішим, як в роках 1919—1923, тріумфальним походом. Звернувся до еміграції. Еміграція „радилась“, навіть заложила товариство, плятонічно підтримане високими чужими музичними капацітетами, але... ми — нарід без держави й без меценатів. І підперти справи не було кому. Кошиць вернувся до своїх-чужих хмародерів, а на-

шу пісню калічать ріжні московські хори, здебільша під назвою „Русской песни“.

Та, що вже там нарікати, коли ми від запорожців клясичні марнотрати! — Дяка долі й зате, що вона дала бодай малу змогу показати світові завдяки генієві О. Кошиця наші співочі скарби. І будьмо вдячні нашему Боянові, що він і серед несприятливих умовин не жалує рук, щоб звеличати ту нашу пісню своїми науковими дослідами. Віримо, що він, що походить з доброго й міцного „Левитова коліна“, дочекається ще ліпших часів..

Д-р. М. Гнатишак

‡ ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

Смерть Василя Стефаника — це факт, який і в теперішніх наших трагічних часах зворушує. Зворушує тим більше, чим інтимніше хто з нас звязаний із неменше трагічною творчістю великого письменника. Бо як би не дивитися на творчість цього великого мистця слова — то в ніякому разі не можна йому відмовити величезної сили експресії, що ділає на кожного читача як щось стихійне, непереможне.

Стефаникові твори виходять далеко поза межі всякого реалізму й натуралізму — хоч і послугується в них автор нераз натуралістичними засобами зображення. Також твори Стефаника, хоч його поетичний хист ріс у середовищі декадентської модерні, проте не є її виплодом. Коли вже шукати паралель, то їх можна знайти радніше у візіях німецького експресіонізму. Але така паралеля зовсім нічого нам не каже. Бо Стефаник це індивідуальність настільки своєрідна, настільки українська, — що дарма її вкладати в якнебудь літературні рамки. Справді великі письменники ніколи не даються сортувати на основі критеріїв якихось точно означених літературних напрямків. А Стефаник — справді великий письменник.

Його твори — з невеликими винятками — оповіті чорною безнадією. Це факт, який годі заперечити. А люди, які хочуть робити із Стефаника радикального „учителя народу“, тільки себе осмішують. Таким учителем він ніколи не був і не хотів бути. Але саме безтенденційність більшості його творів стає посередньо засобом, що розбуджує в читача життєві відрухи.

Коли порівняти оповідання Стефаника з слабшими від них оповіданнями Бордуляка — то ясно побачимо ріжницю. Скристалізований християнський світогляд дає творам Бордуляка те, чого даремне шукатимемо в мініатюрах Стефаника: ясний, теплий промінь любови й маленьького, але справді осяйного щастя.

* Див. „Громадський Голос“ з 13 XII. с. р.